

Praca z dzieckiem zdolnym

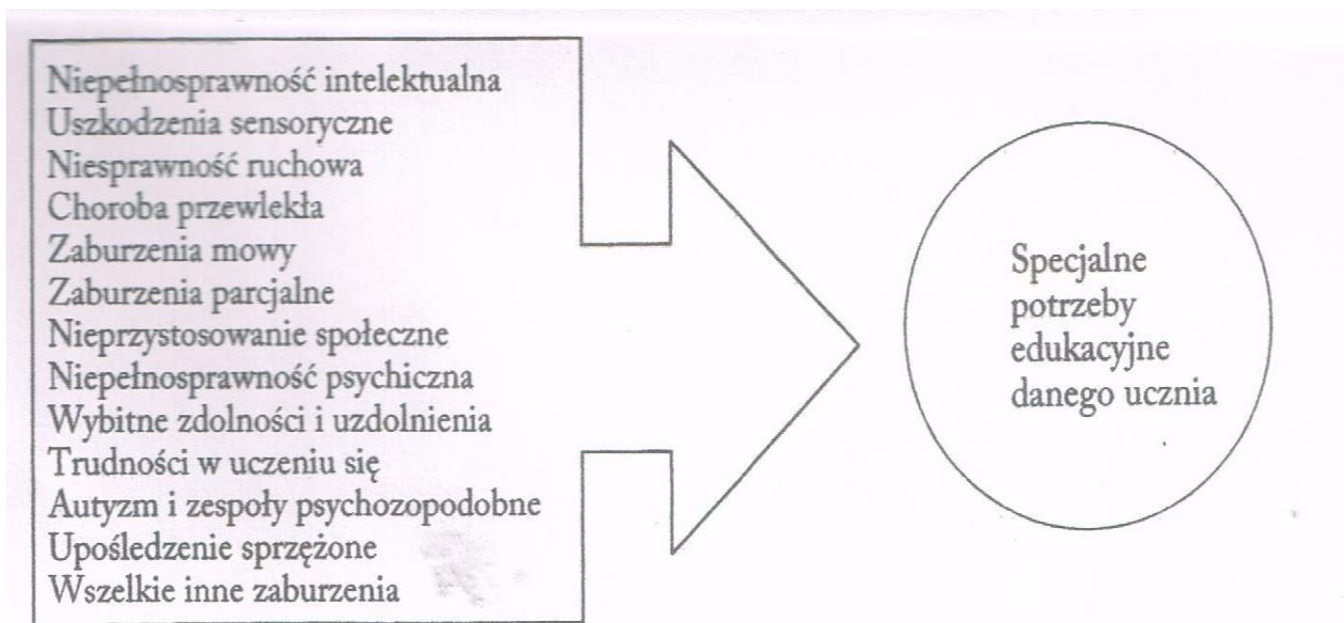

Anna Ciesielska

Kształcenie specjalne w polskim systemie edukacyjnym

Terminologia- Zdolności

- Definicja W. Okonia:
wg psychologii zdolność to możliwość uzyskania spodziewanych wyników przy wykonywaniu danych czynności w określonych warunkach zewnętrznych. Zdolności mają charakter ogólny, tzn, że ich obecność jest konieczna przy wykonywaniu przez człowieka różnych czynności.
- Definicja wg Z. Pietrasińskiego:
Zdolności to różnice indywidualne, które sprawiają, że przy jednakowej motywacji i uprzednim przygotowaniu, poszczególni ludzie osiągają w porównywalnych warunkach zewnętrznych niejednakowe rezultaty w uczeniu się i działaniu.
- Według S. Popka zdolności są dyspozycją indywidualną, warunkującą sprawne i skuteczne działanie w jakiejś dziedzinie. Zdolności dzięki motywacji człowieka i jego zaangażowaniu prowadzą do wysokich osiągnięć. Zdolności zatem często rozumiane są jako potencjał.

Zdolności są rozumiane jako:

- potencjalna szansa, aktualnie nie występująca, ale którą można nabyć;
- biegłość, sprawność w wykonaniu jakiejś czynności;
- aktualna możliwość jednostki do wykonania jakiejś czynności;
- indywidualna właściwość człowieka, zapewniająca mu powodzenie w jakimś działaniu.

Uzdolnienia

- Pojęcie zdolności utożsamiane jest często z uzdolnieniami człowieka. Jednak badacze zwracają uwagę na różnice w definiowaniu tych pojęć:

Zdolności są traktowane jako wewnętrzne zasoby, dzięki którym efektywnie wykonuje się konkretne operacje umysłowe, natomiast **uzdolnienia** jako szczególny zestaw właściwości fizycznych, zdolności specjalnych oraz cech osobowości, który sprzyja osiągnięciu sukcesów w danej dziedzinie aktywności (Chruszczewski)

- Powyższe terminy należy traktować jako odrębne systemy znaczeń. Zdolności można odnieść do indywidualnego potencjału człowieka, jego możliwości i szans (Mönks), natomiast uzdolnienia rozpatrywać w kontekście zdolności rzeczywistych, kierunkowych i rozumieć je jako uzdolnienia specjalne, czyli te właściwości człowieka, które pozwalają mu na uzyskanie wysokich osiągnięć i sukcesów w konkretnej dziedzinie aktywności, np. matematyce, plastyce (za: Strelau, Limont)
- **Uzdolnienie** to ponad przeciętny poziom jakiegoś rodzaju działalności np. naukowej, literackiej, muzycznej, technicznej, sportowej czy organizacyjnej (W. Okoń). **Twórczość** jest istotnym składnikiem

Uzdolnienia według J.S. Renzulliego

- Zdolność i twórczość oraz zaangażowanie zadaniowe to osiowe składniki uzdolnienia.
- **Uzdolnienia:** posiadają osoby osiągające uznanie z powodu wyjątkowych osiągnięć i twórczych dokonań. Posiadają ponadprzeciętne, choć niekoniecznie najwyższe zdolności ogólne, zaangażowanie zadaniowe i twórczość.

Uzdolnienia

- To zdolności kierunkowe, specjalne, odpowiednio ukierunkowane, które warunkują ponadprzeciętny poziom wykonania jakiegoś rodzaju działalności, na przykład naukowej, artystycznej, fizycznej, technicznej itp.
- Uzdolnienia inaczej to **zdolności specjalne**: poznawcze, językowe, literackie, matematyczne, techniczne, muzyczne, plastyczne, pedagogiczne, społeczne i in.
- Karen Rogers wyróżnia sześć podstawowych rodzajów zdolności dzieci:
  - 1) ogólne zdolności intelektualne;
  - 2) specyficzne zdolności akademickie;
  - 3) zdolności twórcze;
  - 4) zdolności psychospołeczne i przywódcze;
  - 5) zdolności artystyczne i wizualne;
  - 6) zdolności psychometryczne.

Talent

- Talent to wybitne uzdolnienie do jakiejś dziedziny twórczości: naukowej, literackiej, plastycznej, muzycznej, technicznej i in. albo:
- Nieprzeciętna zdolność motoryczna np. do określonych dziedzin sportu, akrobacji, tańca, pisania na maszynie i in. (W. Okoń)
- **Talent to** specyficzny kompleks cech indywidualnych, ujawniających się już w okresie wczesnego dzieciństwa u niewielu osób, prowadzący do szczególnego mistrzostwa w jakiejś dziedzinie.
Inaczej - bardzo wysoki poziom określonej zdolności specjalnej lub wiązki uzdolnień, które przejawiają się w ponadprzeciętnej łatwości nabywania wiedzy lub sprawności w jakiejś dziedzinie (talent muzyczny, plastyczny, aktorski, literacki itp.).

Talent c.d.

- Najwyższy stopień rozwoju uzdolnień specjalnych przejawiający się zarówno w działalności twórczej jak i odtwórczej (B. Hornowski)
- Różnice między talentem a zdolnością :
- Talent jest zawsze zdolnością nadzwyczajną, niepospolitą, bardzo rzadko występującą;
- jest zdolnością twórczą, ujawniającą się w szczególnie wybitnych osiągnięciach w konkretnej dziedzinie (Karen Rogers).
- O talencie możemy zatem mówić w odniesieniu do wybitnych zdolności, spotykanych u niewielu uczniów. O zdolnościach i uzdolnieniach - w odniesieniu do niemal wszystkich uczniów.

Testy inteligencji

- Testy do pomiaru inteligencji
- Geniusz –osoba o wyjątkowo wysokim poziomie uzdolnienia przejawiającego się w szczególnie twórczych i oryginalnych osiągnięciach w pewnej dziedzinie (B. Hornowski)
- Cudowne dziecko – dziecko, które do 10 roku życia uzyskuje poziom równy osobom dorosłym w wykonywaniu pewnych czynności

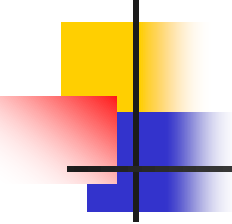
Trójpierścieniowy model zdolności wg Josepha Renzulliego (stale monitorowany i stosowany w praktyce)

Zakłada związek między trzema podstawowymi komponentami (pierścieniami) istotnymi dla rozwoju zdolności:

- **Ponadprzeciętne zdolności ogólne** (mierzone za pomocą testów badających inteligencję), **uzdolnienia kierunkowe**;
- **Zdolności twórcze** (płynność, elastyczność, oryginalność myślenia, ciekawość, otwartość na nowe doświadczenia, wrażliwość na stymulację, gotowość do podejmowania ryzyka w myśleniu i działaniu etc.);
- **Zaangażowanie** (własna aktywność ucznia) w wykonywane zadanie (motywacja, samozaparcie, szczególna fascynacja konkretną dziedziną, determinacja etc.).

Obok pojęcia **zdolności** Renzulli używa wyrażenia **zachowanie znamionujące zdolności**, czyli „potencjał drzemący w uczniu, który pod wpływem odpowiednio zaplanowanych i zorganizowanych oddziaływań edukacyjnych, może przerodzić się w wybitne zdolności” (W. Limont, *Uczeń zdolny*).

Charakterystyka dziecka zdolnego w przedszkolu- uzdolnienia plastyczne

---

DZIECKO:

- Tworzy własne kompozycje
- Poprzez swoje dzieła wyraża uczucia
- Samodzielnie dobiera technikę do tworzonego dzieła plastycznego
- Potrafi odróżniać barwy, ich odcienie i natężenie
- Potrafi dostrzec perspektywę
- Potrafi nanieść w swojej perspektywę
- Potrafi wyrazić odczucia na temat oglądanej pracy plastycznej
- Wypełnia wolny czas rysowaniem, malowaniem, lepieniem itp.
- Rysuje wiele rzeczy, nie tylko ludzi, kwiaty czy domy
- Koncentruje uwagę na zajęciach plastycznych i czerpie z nich przyjemność

UZDOLNIENIA MUZYCZNE

DZIECKO :

- Lubi zajęcia muzyczne
- Fascynuje się światem dźwięków
- Lubi śpiewać
- Bezbłędnie odtwarza rytm
- Wymyśla oryginalne melodie
- Tworzy własne kompozycje muzyczne
- Potrafi ułożyć własny tekst do muzyki
- Lubi słuchać muzyki
- Jest wrażliwe na muzykę
- Lubi tańczyć
- Szybko opanowuje grę na instrumentach
- Potrafi rozróżnić natężenie dźwięku
- Rozróżnia tempo
- Odtwarza akcent muzyczny
- Lubi brać udział w koncertach

UZDOLNIENIA AKTORSKIE

DZIECKO :

- Potrafi wyrażać siebie, swoje uczucia
- Swobodnie wciela się w każdą rolę
- Ma bogatą mimikę, gesty
- Potrafi obserwować i naśladować ludzi i zwierząt
- Umiejętnie wyczuwa stany emocjonalne
- Ma bujną wyobraźnię
- Potrafi zmieniać modulować głosem
- Ma szeroki zakres pamięci krótkotrwałej
- Ma nad wiek rozwinięte poczucie humoru
- Chętnie uczestniczy w spektaklach, przedstawieniach

UZDOLNIENIA JĘZYKOWE

DZIECKO :

- Lubi słuchać rozmów w językach obcych
- Chętnie uczy się słówek
- Potrafi je powtórzyć prawidłowo wymawiając
- Lubi się uczyć, pyta o znaczenie
- Ma dobrą pamięć językową
- Wykazuje duże zainteresowanie nauką języków
- Powtarza słówka, tworząc własny język

UZDOLNIENIA NAUKOWE

- DZIECKO :
  - Potrafi zadawać precyzyjne pytania
  - Interesuje się zjawiskami przyrodniczymi
  - Lubi zabawy badawcze
  - Potrafi myśleć logicznie
  - Zauważa szczegóły
  - Lubi słuchać wiadomości związanych z nauką i przyrodą
  - Potrafi długo i cierpliwie zajmować się jedną czynnością
  - Ma dobrze rozwinięte myślenie analityczno-przyczynowe
  - Przejawia wielką ciekawość
  - Kieruje się zainteresowaniami, zbiera rzeczy
  - Wybiera sytuacje nowe i stawiające opór
  - Jest spostrzegawcze i ożywione
  - Szybko się uczy
  - Długo przechowuje informacje w pamięci
  - Zadaje wiele pytań
  - Robi wiele rzeczy na swój sposób
  - Eksperymentuje z tym co ma w ręku
  - Wymyśla wiele sposobów na osiągnięcie celu
  - Udziela nieoczekiwanych, „ przemyślanych” odpowiedzi
  - Lubi pracować samo

UZDOLNIENIA TECHNICZNE

DZIECKO :

- Lubi zabawy badawcze
- Potrafi długo i cierpliwie zajmować się jedną czynnością
- Manipuluje przedmiotami (rozkłada je i składa)
- Zadaje wiele pytań na temat działania urządzeń
- Ma dobrze rozwinięte myślenie analityczne
- Potrafi rysować schematy urządzeń zgodnie ze swoją wiedzą i odczuciem
- Przejawia nad wiek wysoki poziom planowania, rozwiązywania problemów i abstrakcyjnego myślenia
- Samodzielnie rozwiązuje problemy konstrukcyjne
- Jest pomysłowe, wpada na oryginalne pomysły

UZDOLNIENIA LITERACKIE /PISARSKIE/

DZIECKO :

- Lubi słuchać bajek, opowiadań
- Fascynuje się światem liter
- Chętnie uczy się pisania liter
- Tworzy własne znaki graficzne odzwierciedlające pismo
- Chętnie uczy się czytać
- Szybko czyta ze zrozumieniem
- Potrafi płynnie łączyć zdania w opowiadanie
- Ciekawie opowiada
- Potrafi myśleć kreatywnie
- Wcześnie przejawia zainteresowania książkami i czytaniem
- Ma nad wiek bogaty słownik

UZDOLNIENIA MATEMATYCZNE

DZIECKO :

- Potrafi szybko liczyć
- Potrafi liczyć w pamięci
- Potrafi zamieniać otoczenie na liczby
- Zapamiętuje długie sekwencje liczbowe
- Potrafi i lubi grać w gry liczbowe
- Potrafi rozwiązywać zadania z treścią
- Swobodnie posługuje się komputerem i szybko uczy się jego obsługi

UZDOLNIENIA PRZYWÓDCZE

DZIECKO :

- Dobrze adoptuje się w nowym miejscu
- Łatwo kontaktuje się z innymi dziećmi i z dorosłymi
- Często jest poszukiwane przez rówieśników
- Umie wpłynąć na innych, by zmierzali do pożądanых lub niepożądanych celów
- Inni oglądają się na niego, gdy trzeba wpaść na pomysł lub podjąć decyzję
- Jest wybierany przez rówieśników

UZDOLNIENIA SPORTOWE

DZIECKO :

- Fascynuje się ruchem
- Potrafi naśladować ruchy
- Koordynuje ruchy swojego ciała
- Potrafi swobodnie wykonywać ćwiczenia
- Rywalizuje w grach zespołowych
- Swobodnie łapie piłkę
- RzUCA prawą i lewą ręką
- Lubi obserwować zawody sportowe
- Potrafi określić swoje zainteresowania sportowe

Skąd biorą się zdolności?

- Zadatki biologiczne – właściwości układu nerwowego (jego anatomiczne i fizjologiczne cechy). Zdolności wykształcają się na dziedzicznie utrwalonych zadatkach wrodzonych, ale są one tylko podłożem do rozwoju zdolności; (B. M. Tiepłow)
- Koncepcja pełnego uzależnienia rozwoju zdolności od wpływów środowiska, warunków życia, wychowania i nauczania (głównie podejście filozoficzne)
- Zdolności wykształcają się w trakcie ontogenetycznego życia człowieka, a najważniejszą rolę spełniają: doświadczenie społeczne człowieka, warunki jego życia i działalności, nauczanie, wychowanie, posiadanie zadatków w indywidualnych wariantach (np. typologiczne cechy układu nerwowego, właściwości analizatorów, struktura budowy kory mózgowej i stopień jej dojrzałości); (stanowisko większości psychologów)
- Socjologiczne teorie zdolności – znaczenie czynnika środowiskowego (np. Binet, Terman dowodzili słabsze uzdolnienia u dzieci klas robotniczych, niż u dzieci z klas zamożnych)
- W rozwoju zdolności ważne właściwości wyższych czynności nerwowych, np. szybkość i trwałość związków czasowych, trwałość procesów hamowania i inne). Funkcjonowanie analizatorów często decyduje o specjalnych uzdolnieniach człowieka.

Wieloczynnikowy model zdolności J. Monksa

Wskazuje czynniki środowiskowe, które determinują rozwój zdolności, zaliczając do nich:

- rodzinę
- szkołę
- rówieśników

Dzieci „podwójnie wyjątkowe”

W każdej szkole funkcjonują również uczniowie, którzy z jednej strony są uzdolnieni w jakiejś dziedzinie, z drugiej posiadają pewne ograniczenia utrudniające im naukę. O takich uczniach mówimy, że są „podwójnie wyjątkowi”.

Ich uzdolnieniom towarzyszą zwykle ograniczenia wynikające z:

- niepełnosprawności ruchowej;
- problemów ze wzrokiem (niewidzenie, słabe widzenie);
- problemów ze słuchem (niesłyszenie, słabe słyszenie);
- trudności w uczeniu się (czytania, pisanie, matematyki);
- nadpobudliwości psychoruchowej (ADHD);
- autyzmu;
- choroby przewlekłej.

Diagnoza zdolności

- **ma na celu potwierdzenie wstępnej identyfikacji ucznia zdolnego**
- **dookreślenie rodzaju i poziomu posiadanych zdolności.**
- **Diagnozę zdolności rozpoczynamy na etapie edukacji przedszkolnej**

Jakie obszary podlegają diagnozowaniu w procesie identyfikacji zdolności dziecka?

- Zainteresowania, predyspozycje, pasje
- Mocne strony, możliwości, potencjał
- Słabsze strony, trudności, ograniczenia
- Zdolności (rodzaje i poziomy)
- Motywacja, zaangażowanie w działanie
- Potrzeby
- Warunki środowiskowe (rodzina, rówieśnicy, jakość komunikacji)
- Preferowany styl uczenia się
- Czynniki osobowościowe

Metody identyfikacji zdolności u dziecka

- Nominacje nauczycieli, rodziców, rówieśników, ekspertów, autonominacje
- Testy psychologiczne
- Wywiady
- Analiza wytworów i dokumentów, osiągnięć
- Arkusze, kwestionariusze, formularze, zestawy kontrolne dla nauczycieli
- Obserwacje
- Pomocniczo: techniki socjometryczne, projekcyjne.

Role dziecka zdolnego – forma zespołowa

Teoria Ról Zespołowych Belbina pozwala w sposób świadomy tworzyć zespoły zadaniowe poprzez:

- dobór odpowiednich osób,
- przygotowanie dostosowanych do nich zadań
- właściwie dobrany sposób komunikacji.

Meredith Belbin wyróżnił 9 podstawowych ról, klasyfikując je w 3 podstawowe obszary:

- Zadaniowe,
- Socjalne,
- Intelktualne.

Role według M. Belbina

• Role zadaniowe:

- Lokomotywa (dynamiczny, ambitny) – pobudza zespół do działania, dąży do szybkiego osiągnięcia celu, zbiera pomysły w całość;
- Implementer (pracowity, konsekwentny) – porządkuje pracę zespołu, robi to, co akurat powinno być zrobione, pracuje efektywnie;
- Perfekcjonista (precyzyjny, pilny) – jest dokładny, koncentruje się na zadaniu, dostrzega szczegóły, pilnuje dyscypliny czasowej i porządku, jest świadomy celu i nastawiony na efekty pracy.

• Role socjalne:

- Poszukiwacz Źródeł (pomysłowy, optymistyczny) – rozwija pomysły, pozyskuje dodatkowe źródła wiedzy, komunikatywny, entuzjasta, trafnie ocenia pomysły, stymuluje członków zespołu;
- Koordynator (intuicyjny, poważny) – ustala cele i plany, efektywnie wykorzystuje zasoby członków zespołu, przewodniczy zespołowi, porządkuje pracę, dąży do uzyskania celu, jest spokojny i opanowany, uważnie słucha, podsumowuje pomysły;
- Dusza Zespołu (spokojny, bezkonfliktowy) – zapobiega problemom i konfliktom, łagodzi nastroje członków zespołu, jednoczy grupę, przejawia wysoki poziom inteligencji emocjonalnej.

• Role intelektualne:

- Kreator (innowacyjny i samodzielny) – wymyśla pomysły i rozwiązania, niezwykle kreatywny wizjoner, błyskotliwy;
- Ewaluator (wnikliwy i analityczny) – analizuje pomysły, dostrzega mocne i słabe strony, ocenia, dostrzega trudności, wyraża wątpliwości;
- Specjalista (profesjonalny, badający, samodzielny, z inicjatywą) – jest źródłem wiedzy i umiejętności, refleksyjny, rozważny i bezstronny, analizuje pomysły członków zespołu.

Literatura

- Braun M., Mach M., Jak pracować ze zdolnymi? Poradnik dla nauczycieli i rodziców, Wydawnictwo Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012.
- Dyrda B., W poszukiwaniu standardów kształcenia uczniów zdolnych [w:] J. Łaszczuk, Uczeń zdolny wyzwaniem dla współczesnej edukacji, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2008.
- Hornowski B., Rozwój inteligencji i zdolności specjalnych, WSiP, Warszawa 1986.
- Łaszczuk J., Jabłonowska M., Wokół problematyki zdolności, Warszawa 2011.
- Lewowicki T., Kształcenie uczniów zdolnych, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1986.
- Limont W., Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Poznań 2005.
- Limont W. (red), Zdolni w szkole czyli o zagrożeniach i możliwościach rozwojowych uczniów zdolnych, ORE, Warszawa
- Taraszkiewicz M., Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2000.
- Stańczak I. (red.), Wspieranie rozwoju zdolności uczniów w edukacji wczesnoszkolnej, Kielce 2008.